

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ЛІДЕРІВ, ОТРИМАНІ МЕТОДОМ РЕПЕРТУАРНИХ РЕШІТОК

Г. О. Кириленко, О. Л. Луценко, м. Харків

Представлено результати дослідження критеріїв оцінювання політичних лідерів виборцями, отримані в результаті психосемантичного аналізу. Використаний для цього метод репертуарних решіток Дж. Келлі дав змогу скласти рейтинг різноманітних інтерпретаційних висловів, за допомогою яких виборці описують та оцінюють політиків. Результатом узагальнення інтерпретаційних конструктів стало виявлення основних оцінних критеріїв, які використовуються виборцями щодо політиків. Встановлено, що найбільшу вагомість мають критерії “Політичні якості” і “Моральні якості”. З’ясовано, що при описі політичних якостей більшість використовуваних виборцями конструктів тільки констатують статус лідера, а не описують його якісні характеристики. Також зауважено, що конструкти, за допомогою яких виборці описують моральні якості політиків, мають здебільшого негативне за змістом забарвлення. У результаті аналізу конструктів виявлено високу значущість критерію часу. З огляду на приписувані політикам статуси зроблено висновок, що виборці чітко класифікують їх на “нову”, “чинну” і “стару” владу. Визначено характерні для них особливості: політиків “нової” влади асоціюють з майбутнім, їм приписують більш позитивні моральні якості; до політиків “чинної” влади ставлення амбівалентне; політиків “старої” влади пов’язують з минулим, їхні моральні якості оцінюються негативно. В окремий критерій оцінювання згруповано конструкти, які відображають агресію та неприйняття щодо політичних лідерів. Перелічено критерії, які мають найменшу вагу при оцінюванні політичного лідера: стать, матеріально-економічний статус і територіальний критерій. Результати дослідження засвідчили властиву сучасним виборцям шаблонність, примітивність уявлень про роль лідерів у політичному житті: описи політиків мають формалізований, конвенційний характер і практично не містять визначення політичної орієнтації (демократична, консервативна, авторитарна тощо).

Ключові слова: оцінні критерії, політичні лідери, конструкти, психосемантичні методи, виборці.

Проблема. У сучасній політологічній та психологічній літературі наводиться багато фактів, які свідчать про зростання з другої половини ХХ ст. значущості особистості політиків для сприймання та оцінювання політичних процесів. Особливо великим є інтерес до політичних лідерів, які кандидатують на пост президента країни.

Образ політичного лідера являє собою складний соціально-психологічний феномен, у якому знаходить відображення сукупність реальних особистісних характеристик, а також якостей, що транслюються

засобами масової інформації, політичною рекламою на тлі відповідних стереотипів масової свідомості. Питання про політичне лідерство особливо гостро постало в нашому суспільстві сьогодні, у кризовий для держави період. На цей час завданням усіх інститутів влади є оптимізація процесів соціальної комунікації в системі відносин між владою і суспільством для зняття соціальної напруженості, підвищення взаємної довіри між населенням і владою. У зв'язку із цим розуміння особливостей та соціально-психологічних механізмів сприймання й оцінювання виборцями політичних лідерів набуло важливого значення, адже представлені в суспільстві соціальні настановлення, панівні колективні ідеї та образи справляють істотний вплив на ключові комунікативні процеси в системі “лідер – суспільство”.

Тема нашого дослідження видається актуальною і через те, що аналіз критеріїв оцінювання політичних лідерів виборцями дає можливість коригувати хід комунікативного процесу між лідером і суспільством як у період виборчої кампанії, так і поза нею. У психологічній науці все ще немає відповідей на запитання про специфіку і причини змін, що відбуваються у ставленні виборців до політиків, про чинники, що впливають на динаміку образів і на голосування “за” чи “проти” кандидата.

Мета статті: 1) виділити конструкти, з яких складаються образи українських політичних лідерів, 2) визначити вагомі для виборців оцінні критерії і проаналізувати їхню важливість для оцінювання політика.

Феномен лідерства вивчають сьогодні з різних сторін. Виділимо насамперед низку досліджень, присвячених проблемі політичного сприйняття влади. Проблеми політичного лідерства і сприймання образів політиків вивчали такі дослідники, як К. В. Єгорова-Гантман [1], В. А. Зорін, Л. О. Преснякова [5], О. І. Соловійов, Н. П. Шелекасова [7], О. Б. Шестопап [8; 9], Т. О. Штукина, М. М. Ракитянський, І. Є. Мінтусов, Г. Г. Дилігенський, Д. В. Ольшанський, М. Херманн, Ф. Грінстайн та ін. При цьому увага дослідників найчастіше зосереджувалася на розгляді окремих аспектів формування політичного образу.

Зокрема, згідно з теоретичним підходом авторського колективу під керівництвом К. В. Єгорової-Гантман [1] цілісний образ утворюється з “образу-знання”, “образу-значення” та “образу-потрібного майбутнього”. Образи влади, партій та їхніх лідерів зазнають впливу інформації про політичне життя, яку отримує індивід ззовні і яка специфічним чином “заломлюється” трьома згаданими конструктами. Образ політичного лідера відповідно до такої позиції визначається трьома основними складовими характеристиками: персональними, соціальними і символічними.

Група дослідників під керівництвом О. Б. Шестопап [8; 9], тривалий час аналізуючи раціональні та ірраціональні аспекти, які стосуються

змісту політичних образів у свідомості виборців, дійшла висновку, що люди здатні досить точно “прочитати” образ політика, навіть якщо не мають чіткої та повної раціоналізованої інформації на етапі формування образу. Їхній “вимірювальний інструмент”, що складається як з усвідомлюваних, так і з неусвідомлюваних механізмів сприймання, дає змогу здійснити емоційно прийнятний вибір.

Другий блок робіт присвячений проблематиці, пов’язаній з теоретико-методологічними принципами застосування психосемантичних методів у дослідженнях політичного лідерства. Методологію застосування психосемантичних методів у психології розробляли Дж. Келлі [2], Д. Банністер, Ф. Франселла [10], Ч. Осгуд. Значний інтерес для нашої роботи становлять дослідження В. Ф. Петренка [3], якого вважають лідером “експериментальної психосемантики”. Заслужують на увагу також дослідження українського політичного менталітету, що проводяться М. М. Тепляковим [6] і О. В. Петрунко [4].

Наше дослідження побудоване на використанні методу репертуарних решіток Дж. Келлі. Саме цей метод дає змогу з’ясувати, а відтак зрозуміти, як виборці сприймають і оцінюють політичних лідерів. Для дослідження ми обрали шістьох українських політичних лідерів, які відомі практично кожному виборцю та персоналізують основні політичні сили, що увійшли до Верховної Ради останнього скликання. Цей ряд персоналій склали П. О. Порошенко, Ю. В. Тимошенко, В. Ф. Янукович, А. П. Яценюк, О. В. Ляшко, А. І. Садовий. Ми скористалися способом викликання конструктів методом тріад [10]. Це один з найпоширеніших методів, запропонований свого часу Дж. Келлі під назвою “метод мінімального контексту”. У чому він полягає? З репертуару обираються трійки елементів (тріади); відтак з кожної тріади досліджуваний повинен вибрати два елементи, подібних у чомусь між собою і таких, що відрізняються за цим параметром від третього. Обов’язкова вимога полягає в тому, щоб обидва полюси конструкта були визначені (принцип біполярності). Перевага цього методу полягає в тому, що кожний політик порівнюється з іншими декілька разів у різних поєднаннях. Наприклад, у першому рядку треба порівняти В. Ф. Януковича з Ю. В. Тимошенко і П. О. Порошенком (самим визначити, чим двоє з них схожі між собою і при цьому не схожі на третього), у другому рядку порівнюються В. Ф. Янукович з Ю. В. Тимошенко та А. П. Яценюком і т. д. У такий спосіб дуже ретельно “витагуються” індивідуальні способи порівняння, зіставлення політиків, які сприймаються виборцями. Через спільність соціального досвіду люди не багато конструктів у респондентів виявилися схожими, що й стало підґрунтям для їхнього подальшого аналізу та узагальнення отриманих результатів.

Вибірку дослідження склали 50 мешканців м. Харкова – 25 жінок і 25 чоловіків віком від 25 до 50 років з вищою освітою і без явної диференціації за соціальним і матеріальним статусом. Завдяки методиці репертурних решіток Келлі було отримано близько 4000 конструктів, які використовувались учасниками дослідження для порівняння політичних лідерів.

Подальша обробка результатів проходила в кілька етапів:

1. Для кожного з політичних лідерів було виявлено конструкти, які учасники дослідження використовували для їх порівняння. Конструкти, включаючи слова-синоніми, які повторювались у різних досліджуваних, потім підсумовувалися.

2. Було отримано рейтинг частоти згадування того чи того конструкта щодо класифікації політиків. Конструкти, які є унікальними (не піддаються класифікації або згадуються тільки в описі одного досліджуваного), не розглядалися.

3. Після узагальнення конструктів за змістом було виокремлено 10 оцінних критеріїв, якими керуються люди, сприймачи та оцінюючі політичних лідерів (табл. 1).

Таблиця 1

Групи конструктів, що увійшли до переліку критеріїв оцінювання політичних лідерів

Оцінний критерій	Групи конструктів, з яких він складається
Політичні якості	Посада, партійна належність, політичний статус
Моральні якості	Моральні характеристики політика, демонстрація довіри та поваги
Час	Асоціювання з майбутнім або минулим у політиці, причетність до “старої”, “нової” або чинної влади
Політик як об’єкт агресії	Образливі вирази, емоційно негативні епітети, бажання покарати політика
Ділові якості	Професійно-ділові характеристики політика
Особистісні якості	Характеристики зовнішності, виразні риси, метафоричні порівняння політика з тваринами
Психологічні якості	Особистісні риси, інтелект
Стать	Стать, гендерні характеристики
Матеріально-економічний критерій	Статкові характеристики, причетність до олігархії
Територіальний критерій	Асоціювання політика з містом, регіоном

У результаті групування конструктів було отримано кількісне значення ваги оцінних критеріїв для кожного з політичних лідерів. Також було підраховано загальну кількість конструктів у кожному з оцінних критеріїв (табл. 2).

Таблиця 2

Кількість конструктів, що утворюють оцінні критерії

Оцінний критерій	Політичні лідери, що порівнювалися за допомогою методу Дж. Келлі						У цілому
	В. Янукович	Ю. Тимошенко	П. Порошенко	А. Яценюк	О. Ляшко	А. Садовий	
Стать	12	35	14	11	35	19	126
Політичні конструкти	74	102	132	90	87	65	550
Конструкти часу	92	65	18	88	35	75	373
Економічні конструкти	23	38	32	9	5	15	122
Територ. конструкти	33	0	17	8	6	33	97
Індивід.-особистісні конструкти	28	33	28	34	28	37	188
Психологічні конструкти	18	44	27	17	44	15	165
Моральні якості	146	104	66	85	78	58	537
Ділові якості	10	32	28	47	36	52	205
Агресія на адресу політика	80	24	12	33	95	0	244

Використання методики репертуарних решіток Келлі дало можливість з'ясувати, які саме оцінні критерії мали більше значення для досліджуваних у процесі оцінювання політичних лідерів (рис. 1).

З рейтингу критеріїв видно, що найбільш значущими є “Політичні якості”, “Моральні якості” і “Час”. Значна кількість конструктів відображає агресивне ставлення респондентів до політичних лідерів (лайливі та образливі вислови, що мають яскраво виражене негативне емоційне забарвлення). Критерій “Ділові якості”, що включає в себе компетентність, управлінські навички, грамотність, ораторські здібності, гарну репутацію як позитивний полюс, а також несамоствійність (“маріонетка в чужих руках”), низьку ефективність, популізм – як негативний, – має меншу значущість. Ще менше значення мають критерії “Індивідуально-особистісні якості” (особливості зовнішності, стилю, образу) і “Психологічні якості”. Найменш значущими виявилися критерії статі, матеріально-економічний і територіальний.

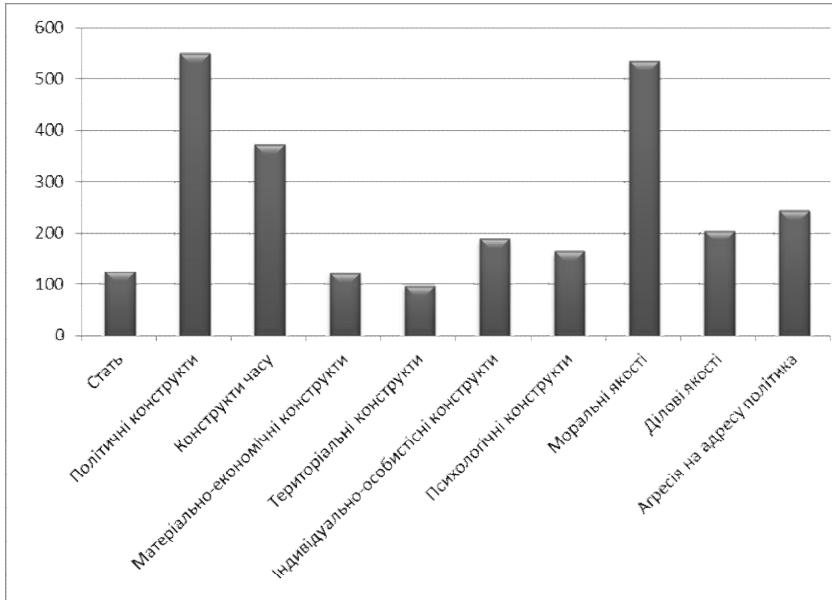

Рис. 1. Рейтинг оцінних критеріїв при сприйманні політичних лідерів у цілому

Спробуймо відтак з'ясувати, на які оцінні критерії спиралися наші досліджувані, порівнюючи політиків між собою та відповідно формуючи у своїй уяві їхні образи (див. табл. 2).

Образ В. Ф. Януковича

Для образу В. Ф. Януковича найбільше значення мають критерії "Моральні якості", "Час" і "Політик як об'єкт агресії". Усі виявлені конструкти, що складають критерій "Моральні якості", мають негативне забарвлення: "утікач", "зрадник", "боягуз", "судимий", "зек". Другий за значущістю критерій – "Час": виявлені конструкти відображають належність Януковича до "старої влади", "минулого в політиці". Також значною частиною конструктів, що утворюють цей образ, є вираження гніву та агресії, тобто складові критерію "Політик як об'єкт агресії".

Образ Ю. В. Тимошенко

Для образу Ю. В. Тимошенко з огляду на використовувані конструкти найбільше значення мають критерії "Моральні якості", "Політичні якості" і "Час". Конструкти, що відображають моральні якості цього політика вирізняються негативним забарвленням: "судима", "брехуха", "злодійка". Конструкти, віднесені нами до критерію "Політичні якості", не

дають можливості скласти детальну характеристику Тимошенко як політика, а швидше вказують на її належність до влади: “політик”, “колеги, однопартійці з Яценюком”, “депутат”. До критерію “Часу” були віднесені такі конструкти, як “минуле в політиці”, “стара влада”, “колишній прем’єр”.

Образ П. О. Порошенка

Найбільш значущі критерії в образі П. О. Порошенка – це “Політичні якості”, “Моральні якості”, “Час”. Конструкти, що описують політичні якості П. О. Порошенка, відображають як його високий номінальний статус: “Президент”, “політик”, так і якісні характеристики: “проєвропейський політик”, “політик Майдану”, “політик, що сповідує європейські цінності”. Конструкти часового критерію описують Порошенка як представника чинної влади, нинішнього президента. Досліджувані дають не дуже високу оцінку його моральним якостям: щодо нього, як і щодо інших політичних лідерів, з високою частотою повторюються конструкти “брехун”, “зłodій”. Водночас в образі цього політика трапляються також і позитивні моральні характеристики: “патріот”, “викликає довіру”.

Образ А. П. Яценюка

В образі А. П. Яценюка критерії “Моральні якості”, “Політичні якості” і “Час” практично врівноважені. Серед конструктів групи “Моральні якості” трапляються як негативні: “брехун”, “зłodій”, “базіка”, так і позитивні: “патріотичний”, “не має судимості”. Конструкти, що описують політичні якості А. П. Яценюка, стосуються його статусу і зв’язків: “політик Майдану”, “колега Тимошенко і Порошенко”, “проєвропейський”, “прем’єр-міністр”. Критерій часу відображає його належність до чинної влади.

Образ О. В. Ляшка

Критерії, що конструюють образ О. В. Ляшка, більш специфічні, ніж в інших політиків. Значну роль у його образі відіграє гомосексуальність, яка йому приписується. Конструкти, пов’язані з нею, мають переважно негативний характер. У нашій культурі належність до нетрадиційної орієнтації (неважливо, реальної чи уявної) – це найчастіше негативна характеристика, що робить людину об’єктом агресії та насмішок. Тому в образі чинного депутата домінують конструкти, що належать до критерію “Агресія на адресу політика”. Конструкти, які можна віднести до оцінного критерію “Політичні якості”, відображають не тільки його належність до влади: “депутат”, “політик другого рангу”, а й дають якісну характеристику: “націоналіст”, “радикал”. Конструкти, що описують моральні якості Ляшка, також мають негативний характер: “брехун”, “зłodій”, “базіка”. Найчастіше щодо образу Ляшка вживається конструкт “блязень”, “клоун”, що також демонструє певне неприйняття цього політика, недовіру до нього.

Образ А. І. Садового

В образі А. І. Садового найбільше значення має критерій “Час”. Другий за значущістю критерій – “Політичні якості”. Практично не поступаються йому за значенням критерії “Моральні якості” та “Ділові якості”. Конструкти, пов’язані з чинником часу, характеризують Садового як “нове обличчя”, “нову владу”, “майбутнє країни”. Політичні конструкти описують його як “політика”, “політика другого рангу”, а також дають якісні характеристики: “проєвропейський”, “проукраїнський політик”. Моральні якості Садового в цілому оцінюються досить позитивно: “патріот”, “чесний”, “хороша людина”, “працює для народу”. Серед ділових якостей виділяють найчастіше маловідомість, незаплямованість репутації, добрі ораторські здібності.

Висновки. Аналіз особистісних конструктів, за допомогою яких досліджувани сприймають тих чи тих політичних лідерів, дав змогу скласти рейтинг інтерпретативних висловів щодо їхніх особистісних, моральних і ділових якостей. На основі узагальнення отриманих результатів було визначено основні оцінні критерії, які використовують досліджувані, щоб висловити своє ставлення до політичних лідерів. Найвагомішими для виборців виявилися моральний та політичний критерії, що свідчить про цінність для людей передусім моральних якостей та політичної ролі, яку лідер відіграє в суспільстві. На жаль, більшість конструктів, які можна було б віднести до оцінного критерію “Моральні якості”, мали негативне забарвлення, тобто учасники дослідження вважають більшість політиків “зłodіями”, “брехунами” та “базіками” (виняток становив А. І. Садовий, образ якого характеризується переважно позитивними рисами). Оцінний критерій “Політичні якості” складається здебільшого з конструктів, які констатують статус політичного лідера: “депутат”, “президент”, “прем’єр-міністр”, а сам оцінний компонент майже не виражений. Частина досліджуваних обмежилася визначеннями “проєвропейський політик” або “проросійський політик”. Зміст та наповнення конструктів свідчить про притаманну сучасним виборцям примітивність уявлень про політичне життя в країні; їхні судження про політичних лідерів мають найчастіше формалізований, конвенційний характер і не містять у собі визначення політичних орієнтацій (демократична, авторитарна, ліберальна, анархічна, консервативна тощо).

Особливо слід відмітити важливість критерію часу для оцінювання політиків. Аналіз конструктів, які увійшли до цього критерію, дав змогу виявити статуси, які присвоюються політикам виборцями, і скласти таку “часову” класифікацію політичних лідерів:

1. Представники старої влади – В. Ф. Янукович і Ю. В. Тимошенко.
2. Представники чинної влади – П. О. Порошенко і А. П. Яценюк.
3. Представники нової влади – О. В. Ляшко та А. І. Садовий.

Привертає увагу те, що з представниками старої влади, або “минулого в політиці”, пов’язана найбільша кількість негативних конструктів за моральним критерієм, а також за критерієм “політик як об’єкт агресії”. Цікавим видається й те, що представнику нової влади, або “майбутнього в політиці”, А. І. Садовому приписуються здебільшого позитивні моральні якості.

У перспективі передбачається дослідити сформовані на емоційному рівні образи вітчизняних політиків за допомогою проективного тесту М. Люшера.

Л і т е р а т у р а

1. Имидж лидера / под ред. Е. В. Егоровой-Гантман. – М. : Знание России, 1994. – 265 с.
2. *Келли Дж.* Теория личности. Психология личных конструктов / Дж. Келли. – СПб. : Речь, 2000. – 249 с.
3. *Петренко В. Ф.* Психосемантическое исследование политического менталитета (Россия 1991, 1993 гг.) / В. Ф. Петренко // *Общественные науки и современность*. – 1994. – № 6. – С. 37–49.
4. *Петрунько О. В.* Імпліцитні типології політичних лідерів як феномен буденної свідомості / О. В. Петрунько // *Психологія на перетині тисячоліть*. П’яти Костюківські читання. – К., 1998. – С. 670–678.
5. *Преснякова Л. А.* Структура личностного восприятия политической власти / Л. А. Преснякова // *Политические исследования*. – 2000. – №4. – С. 135–139.
6. *Тепляков Н. Н.* Психосемантический анализ образа “идеальный президент” в политическом сознании избирателей в период “оранжевой” революции в Украине [Электронный ресурс] / Н. Н. Тепляков // *Современные исследования социальных проблем (электронный научный журнал)*. – 2013. – №10. – Режим доступа : <http://journal-org/index.php/sisp/article/view/10201348>
7. *Шелекасова Н. П.* Бессознательные аспекты имиджа политического лидера / Н. П. Шелекасова // *Политические исследования*. – 2000. – № 4. – С. 130–132.
8. *Шестопад Е. Б.* Оценка гражданами личности лидера / Е. Б. Шестопад // *Политические исследования*. – 1997. – № 6. – С. 75–79.
9. *Шестопад Е. Б.* Психология восприятия власти / Е. Б. Шестопад. – М. : Социально-политическая мысль, 2002. – 244 с.
10. *Франселла Ф.* Новый метод исследования личности: Руководство по репертуарным личностным методикам / Ф. Франселла, Д. Баннистер. – М. : Прогресс, 1987. – 236 с.

Reference

1. Egorova-Gantman, E. V. (Eds.) (1994). *Imidzh lidera* [Image of the leader]. Moscow: Znanie Rossii Publ. (rus).
2. Kelly, G. (2000). *Teoriya lichnosti. Psikhologiya lichnykh konstruktov* [The theory of personality. Psychology of personal constructs]. St. Petersburg: Rech Publ. (rus).
3. Petrenko, V. F. (1994). *Psikhosemanticheskoe issledovanie politicheskogo mentaliteta* (Rossiya 1991, 1993 gg.) [Psychosemantic study of political mentality

- (Russia 1991, 1993)]. *Obshchestvennye nauki i sovremennost* [Social Sciences and Modernity], 6, 37–49 (rus).
4. Petrunko, O. V. (1998). Implitsytni typolohii politychnykh lideriv yak fenomen budennoi svidomosti [Implicit typologies of political leaders as a phenomenon of everyday consciousness]. *Psykhologhiia na peretyni tysiacholit. Piati Kostyukivski chytannia* [Psychology at the intersection of the millennium. Fifth Kostyukivski reading] (pp. 670–678). Kyiv (ukr).
  5. Presnyakova, L. A. (2000). Struktura lichnostnogo vospriyatiya politicheskoy vlasti [Structure of personal perception of political power]. *Politicheskije issledovaniya* [Political Studies], 4, 135–139 (rus).
  6. Teplyakov, N. N. (2013). Psikhosemanticheskiy analiz obraza “idealnyy prezident” v politicheskom soznanii izbirateley v period “oranzhevoy” revolyutsii v Ukraine [Psychosemantic analysis of the image of “the ideal president” in the political consciousness of voters during the “orange” revolution in Ukraine]. *Sovremennye issledovaniya sotsialnykh problem* [Modern studies of social issues], no 10, <http://journal-s.org/index.php/sisp/article/view/10201348> (rus).
  7. Shelekasova, N. P. (2000). Bessoznatelnye aspekty imidzha politicheskogo lidera [Unconscious aspects of the image of a political leader]. *Politicheskije issledovaniya* [Political Studies], 4, 130–132 (rus).
  8. Shestopal, E. B. (1997). Otsenka grazhdanami lichnosti lidera [Evaluation of leader’s personality by citizens]. *Politicheskije issledovaniya* [Political Studies], 6, 75–79 (rus).
  9. Shestopal, E. B. (2002). *Psikhologiya vospriyatiya vlasti* [Psychology of power perception]. Moscow: Sotsialno-politicheskaya mysl Publ. (rus).
  10. Fransella, F. and Bannister, D. (1987). *Novyy metod issledovaniya lichnosti: Rukovodstvo po repertuarnym lichnostnym metodikam* [A new method to study personality: Guide to the repertoire individual methods]. Moscow: Progress Publ. (rus).

Кириленко А. А., Луценко Е. Л. Критерии оценивания политических лидеров, полученные методом репертуарных решеток

Представлены результаты исследования критериев оценивания политических лидеров избирателями, полученные в результате психосемантического анализа. Использованный для этого метод репертуарных решеток Дж.Келли позволил составить рейтинг разнообразных интерпретативных высказываний, с помощью которых избиратели описывают и оценивают политиков. Результатом обобщения интерпретативных конструктов стало выявление основных оценочных критериев, используемых избирателями относительно политиков. Установлено, что наибольшую значимость имеют критерии “Политические качества” и “Моральные качества”. Выявлено, что при описании политических качеств большинство используемых избирателями конструктов только констатируют статус лидера, а не описывают его качественные характеристики. Также отмечено, что большая часть конструктов, используемых при описании моральных качеств политиков, имеет негативную смысловую окраску. В результате анализа конструктов определена высокая значимость временного критерия. Принимая во внимание приписываемые политикам статусы, сделаны выводы, что избиратели четко классифицируют их на “новую”, “действующую” и “старую” власти. Определены ха-

рактерные для них особенности: политиков “новой” власти ассоциируют с будущим, им приписывают более позитивные моральные качества; к политикам “действующей” власти отношение амбивалентное; политиков “старой” власти связывают с прошлым, им атрибутируют отрицательные моральные качества. В отдельный оценочный критерий сгруппированы конструкты, отражающие агрессию и неприятие политических лидеров. Пречислены критерии, имеющие наименьший вес при оценивании политического лидера: пол, материально-экономический статус и территориальный критерий. Результаты исследования засвидетельствовали присущую современным избирателям шаблонность, примитивность представлений о роли лидеров в политической жизни: описания политиков имеют формализованный, конвенциональный характер и практически не содержат определения политической ориентации (демократичная, консервативная, авторитарная и др.).

Ключевые слова: оценочные критерии, политические лидеры, конструкты, психосемантические методы, избиратели.

Kyrylenko H. O., Lutsenko O. L. The criteria of political leaders assessment obtained by repertory grids method

This article presents the results of the study the criteria used by voters to assess political leaders identified through the application of the psychosemantic analysis. Kelly’s repertory grids method used for this end has allowed the rating of various interpretative statements used by voters to describe and assess politicians. Generalizing of the interpretive constructs has resulted in the determination of the main politician assessment criteria used by voters. It has been found out that the criteria “political qualities” and “moral qualities” are of the greatest importance. Describing political qualities voters use mostly constructs stating only the status of the leaders. But they do not describe his/her qualitative characteristics. It has also been stated that most of the constructs used to describe moral qualities of the politicians have a negative connotation. The analysis of the constructs has proved high significance of the time criterion. On the basis of the statuses attributed to the politicians by the voters, it has been found out that the voters clearly distinguish three groups of politicians representing accordingly “new”, “ruling” and “old” power. They are characterized by the following features: politicians of the “new power” are associated with the future, they are credited with more positive moral qualities; there is an ambivalent attitude to politicians of the “ruling” power; and politicians the “old” power are associated with the past, they are credited with negative moral qualities. Constructs which express aggression and aversion towards political leaders have been grouped in a separate assessment criterion. The political leader assessment criteria with the lowest weight have been determined. They are sex, economic and territorial criterion. The findings of the study presented in the article indicate stereotypic and primitive character of voters’ representations of the role of leaders in the political life. Descriptions of politicians are formal and conventional; they practically do not include indications of their political orientation: democratic, conservative, authoritarian, etc.

Key words: assessment criteria, political leaders, constructs, psychosemantic methods, voters.